



Αἱ αἰσθήσεις τῶν ζώων. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχουσι ζῶα ἐστερημένα μίᾳ ἢ πλείοτε τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων. Ἐκ τοῦτου συμπέρασιν ἐστὶν ἀπορίας ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα εἶναι ἀτελεῖς ὄντα καταδικασμένα εἰς μεγάλην πενίαν αἰσθήσεων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀπειρώς περισσότερας αἰσθήσεις ἢ ἡμεῖς, διότι ἀνακαλύπτονται ἤδη παρ' αὐτοῖς αἰσθητήρια, ὧν στερούμεθα, καὶ τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς καὶ ἡ χρῆσις μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστος. Ἐχουσιν αἰσθητήρια ὄργανα, χρησιμεύοντα αὐτοῖς βεβαίως δι' ἐντυπώσεις, περὶ ὧν ἡμεῖς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ιδέαν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν. Τὰ αἰσθητήρια ταῦτα ὄργανα παρὰ τοῖς ζώοις τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν εἰς ἀτελεῖς, ὑπάρχουσιν ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ· οὕτως ὥστε ὁ Ἄγγλος sir John Lubbock δὲν ἐδίστασε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι «ὑπάρχουσιν ἴσως πενήκοντα ἄλλαι αἰσθήσεις τοσοῦτον διάφοροι τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, ὅσον ὁ ἥχος εἶναι διάφορος τοῦ φωτός.»

Πεντήκοντα «προβληματώδεις αἰσθήσεις!» πενήκοντα μυστηριώδεις, ἀνεξερευνήτοι τρόποι τοῦ συγκοινωνεῖν μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου! τοσοῦτος πλοῦτος αἰσθήσεων καὶ ἐντυπώσεων δύνανται πράγματι νὰ καταπλήξῃ καὶ τὴν μάλλον δυσεξέγερτον φαντασίαν! Ἐν πτωχῶν ζωῶν τυχλὸν καὶ κωφόν, πρὸς τὸ ὅποιον ὁ ἄνθρωπος δύνανται μόνον οἰκτον νὰ αἰσθάνη, εἶναι, πράγματι, τὸ ἄριστα καὶ πλουσιώτατα ἐφωδιασμένον μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς μετὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου συγκοινωνίας. Τὸ ζωῦν ἐκεῖνο ἔχει τεραστίαν ἀφθονίαν καὶ ποικίλιαν ἀγνώστων ἡμῖν ἐντυπώσεων. Γινώσκει πλείστα μυστήρια τῆς φύσεως ἃ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, ὁ κόσμος εἶναι δι' αὐτὸ ἡρέμος καὶ σκοτεινός, ἀλλὰ τοσοῦτον πλούσιος ἐντυπώσεων καὶ αἰσθήσεων ἀγνοουμένων ὑφ' ἡμῶν, ὥστε εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν ἡ φύσις αὐτοῦ ἐλαττοῦται τῆς ἀνθρωπίνης. Ὁ οἰκεῖος κόσμος ὅστις μᾶς περιστοιχίζει, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου κανχώμεθα ὅτι ἔχομεν σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς ιδέας, εἶναι διὰ τὸ τυφλὸν καὶ κωφὸν ἐκεῖνο ζωῦν ὅλως διάφορος, μηδεμίαν ἔχων ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνον, ὃν ἡμεῖς αἰσθάνομεθα καὶ ἀντιλαμβανόμεθα. Ποῖον ἐκ τῶν δύο ὄντων ἀπατάται; ποῖον καθορᾷ τὴν ἀλήθειαν; τὸ ζωῦν ἐκεῖνο ἢ ὁ ἄνθρωπος;

Ἐκ τῶν ζώων, ἅτινα μετὰ βεβαιότητος σχεδὸν κέκτηνται «προβληματώδεις αἰσθήσεις» εἶναι καὶ οἱ ἰχθύς. Τὸ δέριμα αὐτῶν περιέχει «ὀλόκληρον σειρὰν ὀργάνων», ὧν ἡ χρῆσις εἶναι καὶ μένει παντελῶς ἀγνωστος εἰς ἡμᾶς. Ἡ κοινὴ ἀνεμῶν τῆς θαλάσσης (anémone de mer) εἶναι ἐπίσης ἐφωδιασμένη μὲ φυσικὰς συσκευὰς αἰτίνες «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὄργανα αἰσθήσεων· ἀλλὰ εἶναι παντελῶς ἀδύνατον νὰ μάθωμεν ποῖα εἶναι αἱ ἐντυπώσεις ἃς διαβιβάζουσιν.» Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ὀστρακοδέρμων, τῶν ἐντόμων, τῶν ἀράχων.

Ἐνταῦθα ὑπάρχει σειρὰ ὀλόκληρος αἰνιγμάτων, ἅτινα ἀναμφιβόλως ἔχουσι τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ἰσχυρότατον θάλητρον, τὸ ὅποιον δύναται τις νὰ φαντασθῇ. Ὁ Sir John Lubbock δὲν τολμᾷ νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ δυνηθῇ ποτὲ ὁ ἄνθρωπος νὰ λύσῃ τὰ αἰνίγματα ταῦτα μετὰ βεβαιότητος. Ἄλλως τε πρέπει νὰ ἐπέλθῃ πρότερον μία συνεννόησις περὶ τοῦ πράγματος, ὅπερ σημαίνει ἡ ὀνομασία «νέα αἰσθήσεις.» Ὁ Sir John Lubbock κατέλεξεν εἰς τὸ περὶ τῶν «προβληματικῶν αἰσθήσεων κεφάλαιον καὶ τὰ φωτεινὰ ὄργανα τῶν ἰχθύων.

Νομίζω ὅτι ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν ταύτην ἡδυνάτο τις νὰ εὕρῃ ἀντιρρήσεις τινάς.

Τὰ φωτεινὰ ὄργανα (organes lumineux) ἀπαντῶνται εἰς ἐκεῖνα τὰ εἶδη τῶν ἰχθύων, ἅτινα ἐνδιατῶνται εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῆς θαλάσσης. Τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀφικνεῖται εἰς βάθος διακοσίων περίπου ὀργυῶν. Κάτωθεν τοῦ βάθους τούτου ἐπικρατεῖ παντελῆς σκοτία. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἰχθύων τῶν κατοικοῦντων ἐν τῇ σκότει ἐκεῖνῃ δὲν ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς. Ἄλλοι ὅμως, τοῦναντίον, ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς λίαν ἀνεπτυγμένους, προσεῖ δὲ κέκτηνται ὀλόκληρον σύστημα φωτεινῶν ὀργάνων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκπέμποσι φῶς κατ' ἀρέσκειαν. Παρὰ τῷ φωτεινῷ (photichthys) «τὸ μέγιστον τῶν φωτεινῶν τούτων ὀργάνων εὐρίσκεται κάτωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὕτως ὥστε ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι πράγματι ἐφωδιασμένος μὲ φανόν.»

Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ δύναμις τοῦ παράγειν φῶς ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ ἄλλῳς νέα δύναμις καὶ οὐχὶ νέα αἰσθήσις. Ὁ ἰχθὺς, ὁ ἔχων τὴν δύναμιν ταύτην, δὲν δέχεται εἰ μὴ ἐντυπώσεις, αἰτίνες εἶναι πληρέστατα γνωστὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐχει τὸν φανὸν ἐν τῇ κεφαλῇ του, ὅπως ὁ ἄνθρωπος κρατεῖ αὐτὸν ἐν τῇ χειρὶ. Τίποτε περισσότερον.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν «αἰσθησὶν τῆς διευθύνσεως.» Αὕτη εἶναι πράγματι νέα αἰσθήσις, διαβιβάζουσα ἐντυπώσεις παντάσιν ἀγνώστους καὶ ἀκατανόητους ἡμῖν.

Κατὰ τὴν νεότητά μου παρετήρησα τοῦτο εἰς τοὺς ὄνους τοῦ χωρίου μου. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν διακοπῶν ἐπεχείρουν μακροτάτας ἐκδρομὰς ὀχούμενος ἐπὶ ἐνὸς τῶν ζώων τούτων. Εἰσεχωροῦμεν καὶ ἐξανόμεθα ὁμοῦ εἰς τὸ βάθος τῶν μεγάλων δασῶν, εἰς μέρη λίαν ἀπόκεντρα, φθάνοντες διὰ μυρίων ἐλιγμῶν. Οἱ ὄνοι οὐδέποτε βεβαίως εἶχον ἀχθῇ ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν εἰς τὰ μέρη ταῦτα. Ἀφοῦ τὸ μήκος τῶν σκιῶν μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ ἥλιος πλησιάζει εἰς τὴν δύσιν του, ἄφωνα τὴν ἡνίαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ὄνου, καὶ τὸν ἄφωνα ἐλεύθερον νὰ λάβῃ οἶαν δῆποτε διεύθυνσιν ἠθελε. Κατ' ἀρχάς, ἐδείκνυνεν ἀμφιβολίας καὶ δισταγμούς, ἐκίνει τὰ πόδια, περιέμενε, μετ' ὀλίγον ὁρῶς ἐξεκίνει μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ ἠκολούθει μὲ ἀσφαλὲς βῆμα τὴν ἀτραπὸν τῆς ἐκλογῆς του. Ἡδυνάμην νὰ μένω ἡσυχος καὶ ἀμέριμνος, διότι ὁ ὄνος μου δὲν ἠπατάτο ποτὲ καὶ μὴ ἐπανεφερε πάντοτε εἰς τὴν οἰκίαν μου διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ. Εἶχε τὴν αἰσθησὶν τῆς διευθύνσεως, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν ἀμφιβάλλει περὶ τούτου ὁ Sir John Lubbock, ὅστις φαίνεται λίαν σκεπτικὸς ὡς πρὸς τὴν νέαν ταύτην αἰσθησίν. Ὁ Lubbock ἀρνέεται τὴν αἰσθησὶν ταύτην εἰς τὰ ἔντομα, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι αἱ γαλαῖ ἐπίσης εἶναι ἐστερημένα αὐτῆς. Ἄλλ' οἱ ὄνοι; καὶ τὰ πτηνὰ; Εἰδετε ποτὲ τὰς χελιδόνας νὰ ἀπατηθῶσι καὶ νὰ χάσωσι τὴν διεύθυνσιν, ὅταν ἐγκαταλιπῶσι τὴν οἰκίαν σας τὸ φθινόπωρον καὶ ἐπανερχοῦνται κατὰ τὴν ἀνοιξιν; Εἰδετε αὐτὰς νὰ μεταβάσιν πρὸς Βορρᾶν, ἐνῶ ἦδελον νὰ ὑπάγωσι πρὸς μεσημβρίαν;

Εἶναι τῇ ἀληθείᾳ πᾶν ἄλλο ἢ εὐκόλον, ἐν ταῖς πλείσταις περιπτώσεσι, ν' ἀποδείξῃ τις ὅτι ζῶόν τι κέκτηται τὰς αἰσθήσεις ἃς ἡμεῖς γινώσκουμεν, ἐπὶ δὲ δυσκολώτερον ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἔχουσι τὰς αἰσθήσεις, ἃς ἡμεῖς ὑποθέτομεν μόνον ὑπαρχούσας, χωρὶς νὰ τὰς γινώσκουμεν. — Πῶς δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι μία μέθοδος εἶναι κωφὴ ἢ ἐν ὀστρείδιον εἶναι τυφλὸν; Πλὴν τῆς δυσκολίας τοῦ πράγματος αὐτοῦ κατ' ἑαυτὸ, ἡ προσοχὴ τῶν φυσιοδιφῶν δὲν ἐφειλέσθη εἰσεῖτι εἰς τοῦτο τὸ εἶδος τῶν παρατηρήσεων. Οἱ πλείστοι φυσιοδίφαι περιωρίζοντο, μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου, εἰς τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας τῆς ζωολογικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἐσταμάτουσαν ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἐνθα κυρίως ἀρχεῖται κατὰ τὸν Lubbock ἡ ὁρῶς ἐννοουμένη ἱστορία τῶν ζώων: «Τὸ νὰ παρατηρῶμεν τὰς συνηθείας αὐτῶν» λέγει, «τὸ νὰ ἐξετάζωμεν τὰς σχέσεις ἃς ἔχουσι μετὰ τῶν, νὰ σπουδάζωμεν τὰ ἐνστικτὰ καὶ τὴν νοημοσύνην τῶν, τὸ νὰ γνωρίσωμεν ποῖα εἶναι αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἤτοι πῶς φαίνεται εἰς αὐτὰ ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος, πάντα ταῦτα νομίζω ὅτι ἀποτελοῦσι τὸ ἀληθὲς ἐνδιαφέρον καὶ θάλητρον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, καὶ ταῦτα μόνον θὰ δυνηθῶσι νὰ μᾶς φέρωσι μέχρι τῆς γνώσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἐντυπώσεων, περὶ τῶν ὁποίων τώρα οὐδεμίαν ιδέαν ἔχομεν.»

Τὸ χωρίον τοῦτο ὀρίζει ἀκριβέστατα τὸ σπουδαιότατον ζήτημα, ὅπερ εἶναι πράγματι ἄξιον νὰ κινή τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἀμφιβολία ὅτι ὁ κόσμος ἡμῶν παρουσιάζει εἰς μυριάδας ὁμμάτων, ἅτινα τὸν θεωροῦσι συγχρόνως μὲ τὰς ἡμέτερας, εἰκόνα ὅλως διάφορον ἐκείνης ἣν ἡμεῖς ἀντιλαμβανόμεθα, καὶ ὅτι ὑπάρχουσι δισεκατομύρια ὄντων πεποικισμένων μὲ αἰσθήσεις ἀγνώστους αἰτίνες ἀποκαδιστῶσι μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως σχέσεις ὅλως ἀκατανόητους εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν, τότε δὲν θὰ δύναται τις πλέον νὰ μὴ ἐρωτᾷ μετ' ἀπορίας: ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια; ποῦ ἡ πραγματικότης; Οὐδεὶς δικαιούται λογικῶς νὰ θεωρήσῃ ὡς ὅλως ἀδύνατον τὸ ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς ἄλλο τι μέρος, ἐπὶ τινος ἄλλου πλανήτου, ὄντα πεποικισμένα μὲ ὁμοίαν πρὸς ἡμᾶς νοημοσύνην καὶ μὲ ὅλως διαφόρους ὀφθαλμοὺς, ἔχοντα δὲ πρὸς τοῦτους καὶ τὰς «προβληματικὰς αἰσθήσεις» τῶν κατωτέρων ζώων. Τὰ ὄντα ταῦτα, ἂν ὑπάρχωσι, θὰ ἔχωσι βεβαίως αἰσθητικὴν διαφορὸν τῆς ἡμετέρας. Ἀναγκαιῶς θὰ ἔχωσιν ἀπειρίαν θετικῶν γνώσεων μὴ συμφωνουσῶν πρὸς ἐκεῖνας, ἃς ἡμεῖς ὀρείλομεν, ὅπως καὶ αὐτοί, εἰς τὴν πείραν. Καὶ αὕτη ἡ φυσικὴ τῶν θᾶ εἶναι πιθανότατα διάφορος, διότι αἱ αἰσθήσεις αὐτῶν τοῖς παρέχουσιν ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου διάφορα τῶν ἡμετέρων δεδομένα. Ποῖος θὰ βλέπῃ τὸ ὀρθόν; ποῖος θὰ ἔχῃ δίκαιον; ἐκεῖνοι ἢ ἡμεῖς.